

77395370

5 NİSAN
21 NİSAN
1991

"ÜLKER ERKE"
SERGİSİ

HORHOR

Sergi-
leri
4-5

Bu broşür,
HORHOR SANAT GALERİSİ
sergisi için, gazete şeklinde
hazırlanmıştır. 5 Nisan 1991
Adres:
HORHOR SANAT GALERİSİ
Horhor Bitpazarı.
Kırık Tulumba Sok. No:13
FATİH 34260 / İSTANBUL
Tel: (1) 524 35 92
Faks: (1) 531 47 48

SANAT GALERİSİ

EY İNSAN! SANAT YALNIZ SENİNDİR. Schiller

Minyatürde Gemiler

(Efsane Gemileri ★ Osmanlı Donanması)

HORHOR SANAT GALERİSİNİN BEŞİNCİ SERGİSİ

Minyatür Sanatçısı Ülker Erke

Fatih'in gemisinden Cumhuriyet Dönemine kadar Osmanlı Donanması ve çeşitli efsanelerde sözü edilen gemi çeşitleri üç yıllık araştırma ile Sanatçı Ülker Erke tarafından minyatür olarak resimlendi.

Sanatçının 90 minyatürü

5 - 21 Nisan 1991 tarihleri arasında sergileniyor.

Doksan minyatürlük

DONANMAMI OLUSTURURKEN...

ARAŞTIRAN - YAŞATAN - YAŞAYAN
ÜLKER ERKE - MINYATÜR - GEMİLER

Yılmaz UYAR

Galerimizin duvarları bu kez minyatür sanatçısı Ülker Erke'nin minyatürleri ile süslenecek. "Efsane Gemileri" ve "Osmanlı Donanması'nın -Fatih'ten Cumhuriyet'e kadar- çeşitli evrelerinde kullanılan teknelerin güzel minyatür resimleri...

Bakın bu minyatürler, kaç bakımdan önemli?

Bir: Resimler, minyatür değil, sadece kitaplardan derlenip, fotokopi olarak bir araya getirilmiş olsa bile, koleksiyon olarak.

İki: Büyük bir araştırma sonucu olarak böyle bir koleksiyonun ilk kez yapılması.

Üç: Geleneksel sanatımız olan minyatür resim halinde yapılmış olmaları.

Dört: Değerli sanatçı Ülker Erke imzasını taşımaları.

Evet bu dört madde içinde üçüncü madde üzerinde biraz duralım. Bu günlerde hayli popüler olmaya başlayan Minyatür sanatını, aslında çağdaş Türk resminin atası saymak gerekir. Olağan üstü anlatım gücü ve belgeleyici özellikleriyle aship çıkılması, yayılması, geliştirilmesi gereken bir sanat: Minyatür.

İslamda resim yasağı iddialarına rağmen, kitaba gösterilen saygı gereği, süsleme resimle her zaman beraber yaşamış ecdadımız, özellikle Tezhip ve Minyatürle kitapları zenginleştirmiş, bu sanatla uğraşanları desteklemişlerdir.

Şelçuk hükümdarlarını örnek alan Osmanlı Padişahları da sarayda nakkaşlar bulundurlarlardı. Fatih'in Sinan Bey adında nakkaşbaşı vardı. Topkapı Sarayında Sinan Bey'in yaptığı portresi vardır. II. Bayezid zamanında Velican ve Baba Nakkaş, I. Şelim zamanında Bali, Kanuni zamanında Nakşi, Şahkulu, Nigari (Haydar Reis), daha sonra Musavvir Osman, Levni gibi isimler Türk Minyatür Resmini devam ettiren en ünlü isimlerdir.

Melbaanın batıda yaygınlaşması karşısında, Osmanlıda devam eden el yazması kitaplar, minyatür resmin sürdürülmesiyle, gelişmesine vesile oldu. II. Mahmud döneminden sonra da batı tarzı resmin rağbet görmesi minyatürün adeta unutulmasına sebep olmaktadır.

Ancak bu konuda ve daha bir çok alanda Türk Kültürüne hizmetleri sonsuz olan Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in gayretleri bu geleneksel sanatımızın canlanmasını sağlamıştır.

I. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Bölümünde Dr. Süheyl Ünver tarafından başlatılan "Türk Tezhip ve Minyatürü" çalışmaları bugün de devam etmektedir.

(DEVAMI 2. SAYFADA)

KALYON 1496-1498 II. Sultan Bayezid zamanında Geli-bolu'da bu gemilerden iki tane yapılmış. Bunlara GÖGE de denirdi. Birine Amiral Kemal Reis, öbürüne Burak Reis tayin olunup diğer 300 gemi ile İnebahtı (Leponte) ya gönderildi.

Kalyon: (İtalyanca Goleone- 15.-16. yy. savaş gemisi (2000 asker alıyordu). Kadırga: İnce uzun, bordaları alçak, yelkenleri üçgen (Latin yelken). İki direkli ve küreklerle hareket ederdi. Manevra kabiliyeti, durgun havalarda yelkenli gemilere karşı küreklerle daha elverişli olmasına rağmen, ağır oluşundan handikaplıydı. İç ve dışları süslemeli idi. Renkleri kırmızı, direkleri yeşil olan Türk kadırgalarına "çektiri" deniyordu. Direkli olan çektirilerde gerektiğinde direkler aşağı alınabiliyordu.. Türk kadırgalarını Venedik tipinden ayıran üçgen latin yelkenleriydi. (400-500 kişi alırdı) Kadırgaların demirledikleri limana Kadırga Limanı denirdi. Bugünkü Kadırga semti bundan esinlenerek isimlendirilmiştir. (15. yy. Katip Çelebi'nin Kitabından, I.Ü.K. Tuhfetül Kibar fi Esfari'l Bihar) Prof. Dr. A. S. Ünver arşivi, notlarından:

Ö **Ülker ERKE**

mrüm boyunca deniz kıyısında yaşamama rağmen ne denize ne de gemilere aşırı bir tutkum olmuştum. İspanya'ya yaptığım bir gezide ~~Barbaros~~ da limana bağlı, para karşılığı turistlere gezdirilen Kristof Kolombun gemisini gördüğümde içim burkulmuş, "neden Barbaros'un bir teknesini inşa edip böyle teşhir etmeyiz" gibi bir hayıflanma dışında, eski gemilere aşırı bir alaka da duymamıştım... Taa ki denize ve deniz sporlarına büyük bir tutkusu olan oğlum, odasının duvarlarını tekne ve sörf resimleriyle kaplayıncaya kadar. Bendeki "deniz-gemi" hastalığı, oğlumun duvar için bir takvim sayfasından kesilmiş renksiz bir KALYON gravürünü boyamakla başladı. Ortaya çıkan görkemli kalyonu duvarda tek bırakamadım. Bir tane, bir tane daha derken üç senede 90 gemi ile büyük bir donanmaya sahip oldum.

Bu çalışmada Aziz hocam Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in tükenmez hazine arşivi ilk başvurduğum kaynak oldu. Türk sanat tarihine hediye ettiği aydınlatıcı, eğitici, uyarıcı belgelerinden biri de hepimizin hatırlayacağı, bildiğimiz I.Ü.Kütüphanesinden 15'ci yy.a ait Katipçebebi kalyonudur. Bunu senelerce evvel Santa

Farma İlaç Fabrikası basmış, arkasında da Dr. Süheyl Ünver'in gemi, gemicilik konusunda aydınlatıcı bilgileri var... Hocamız sanki bu konuda üzerinde daha çok çalışılmasına ışık tutuyor gibi.

Önceleri, bulduğum her gemiyi minyatür filoma katıp bir koleksiyon oluşturduğumu zannediyordum. Resimler çoğaldıkça gemiler arasındaki farklar, teknelerin yıllara göre değişimleri ve gelişimleri, Osmanlı Donanmasının zaferleri, gemilerin halk arasında süs, amblem, olarak kullanılması dikkatimi çekmeye başladı. Masal, efsane ve aşk hikayeleriyle dolu gemilerle çeşitler çoğaldı. Bunları sınıflandırıp, tarih ve hikayelerini öğrenmek, bazen boyamaktan daha ilginçti. Ve gemiler kendiliğinden ikiye ayrıldı. Birinci gurup "eski yazılı" (DEVAMI 2.SAYFADA)

İÇİNDEKİLER

- Horhor'a Yeni Yönetim Yeni Soluk 2
- Horhor'da Eski Eşya Kokusu ve Yenilikler... 3
- Saltanat Kadırga ve Kayıkları ... 3
- Ülker Erke ... 4-5
- İstanbul Kayıkları ve Kayıklar ... 6
- Minyatürlerde Türk Donanması ... 7
- Vükela Kayıkları ... 7
- Karma Sergi ... 8
- Horhor ve Çevresi ... 8

Başkan Atilla Ekşinozlugil, "İstanbul'lu sanatseverlere, antika severlere yepyeni bir alan açmak için uğraş vereceğim." Soldan Sağa: Ruşen KAÇAROĞLU, İskender TOPÇU, Atilla EKŞİNOZLUGİL, Fikret PEKÇETİN, Cengiz ÜNLÜ, Cafer GÜMÜŞ.

ARAŞTIRAN - YAŞATAN - YAŞAYAN ÜLKER ERKE - MİNYATÜR - GEMİLER

(BAŞTARAFI 1. SAYFADA)

Günümüzde bu sanata ilgi hayli artmıştır. Dizi özel kursların da varlığını bilmemizin yanında, Topkapı Sarayı'nda Cahide Keskiner ve Cerrahpaşa'da Gülbün Mesara ile Ülker Erke'nin başı çektiği iki önemli okul vardır. Evet, okul diyebileceğimiz, bu iki yerdeki çalışmalarla Türk Tezyinat ve Minyatür Resmî günün gelişmesine paralel olarak ilerlemektedir. Türkçe hâş bu sanatın, hayat-sükûnet-özgürlük sembolü gemiler konusuydu, araştırmacılığının yanında ülkemizin en titiz minyatür sanatçılarından Ülker Erke'nin imzasıyla galericimizde sergilenmesinden kivançlıyız.

İlginiz deniz, beğeniniz rüzgar olsun,
gemilerimize.
Geçmişe uçar belki birlikte gezeriz,
teşrifinizle.

DONANMAMI OLUŞTURURKEN...

(BAŞTARAFI 1. SAYFADA)

ve efsane gemileri; ikinci gurup ise Osmanlı Donanması'na ait olanlar.

Osmanlı donanmasına ait gemileri bulmamda büyük bir kolaylık Prof. Dr. Nurhan Atasoy'un "Minyatürlerde Türk Donanması" adlı bir makalesi oldu. Yazısının sonundaki "Türk Donanması'nın ne çeşit gemilerden meydana geldiğini incelemek isteyenlere bu konuyu aydınlatmak, ve başlıca minyatür kaynaklarını tanıtmak istedik" sözleri sanki benim için bir mesajdı.

Üç sene boyunca filoma eklenen yeni gemileri derste (*) arkadaşlara gösterip, bu tatlı hazza paylaştım. Bu ara, beni teşvik edip baştan çıkaran (!) Gülbün Mesara Hanım başta olmak üzere bütün arkadaşlarımla aynı araştırma heyecanı ile bana yeni gemiler temin etmeleri, bu çalışmamın unutulmayacak güzelliklerindedir.

Akla gelebilir, böyle bir koleksiyon fotoğrafla da derlenebilir, veya çok büyük gayretlerle orijinalleri bir araya toplanarak sergilenebilirdi de. Çoğu, devrinin hükümdarlarının zafetlerini onurlandırmak için hazırlanmış kitap metinlerini süsleyen minyatürler içinde gömülü bulunmakta idi. Çalışmalarında bu minyatürlerin içinden gemileri birer birer

çıkartarak, karakterlerini tebarüz ettirmeğe çalıştım. Şematik çizimlere, gravür resimleri minyatür tekniği ile renklendirdim. Büyük kompozitörlerin eserlerini icra eden sanatçılar nasıl kendi anlayışları içinde esere bir yorum getirirse, ben de, sanırım, bu gemilere kendi yorumumu getirerek sunmaya çalıştım.

Bu çalışmalarımın, zaman zaman minyatüre miadını doldurmuş, naif bir sanat gözü ile bakarlara, bu sanatın ne denli anlatım gücüne sahip olduğunu, dökümanter, estetik ve eğitici niteliklerini kanıtlayacağımı umarım.

Bir gemi koleksiyonu oluştururken, Osmanlı tarihi hakkında edindiğimiz bilgilerle, gemilerin gelişmesini, yıllar içinde değişik sanatkarların fırçalarından ve değişik üsluplarla gördük.

Sanırım ilk defa minyatür konusunda, minyatürlerin içinden, tek bir konu böylesine incelendi. Daha o kadar zengin ve bakir konular var ki, aramızdan böyle araştırmacıların çıkmasına ışık tutabilirsem ne mutlu bana!

(*) Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Kürsüsü bünyesinde her hafta Salı günleri devam eden Tezhip ve Minyatür dersleri.

Tam on yıl önce, 1981 yılında Kuledibi Bit Pazarının dağılmasıyla Horhor'da biraraya gelen antikacı, eskici dükkan sahipleri, tamirciler, gene on yıldır görev yapmakta olan Yönetim Kurulu'nu oy birliği ile değiştirdiler. Kolay değil, 204 dükkandan oluşan bu 6 katlı binanın yönetilmesi, pek çok sorunla uğraşmayı gerektiriyor. Temizliğinden, reklamına, pazara gelenlerin keyifli bir alışveriş yapması için gerekli ortamın sağlanmasına kadar, bir dizi işi var Horhor Bit pazarının.. Üstelik artık, bir de Sanat Galerisi var, öğrenciler, meraklılar, alıcılar ve basın giderek artan ilgileri daha özenli bir çalışma istiyor.

İstanbul'un bu çok eski semtinin adı, unutulmaya yüz tutarken, "Horhor" tekrardan gündeme giriyor.. Antika ve eski eşya fiyatlarının cazibesini, çeşitlerinin bolluğu, ve hiç bir yerde sergilenmemiş eski dönem ressamlarının resimleri ile Horhor Bit Pazarı gelecekte umutlu... En güzeli de belki bu Bit Pazarı sakinlerinin yeni yönetime duydukları güven...

Yeni yönetim genç, enerjik dükkan sahiplerinden oluşuyor..

Atilla Ekşinozlugil (Başkan),
İskender Topçu (Üye, eski yönetimde de yer almıştı)
Cengiz Ünlü (üye).

H O R H O R ' A YENİ YÖNETİM, SOLUK

● "Artık bir Sanat Galerisine de sahip olan Horhor Bit Pazarı'na, yeni yönetim neler ekleyecek... Çarşı esnafı umutlu, Yöneticiler umutlu, İstanbul'lulara ise yenilikleri beklemek düşüyor..."

Levent Akaylı (yd. üye),

Şimdiden yoğun bir faaliyet içersindeler, iş bölümü yapılmış, sık sık biraraya gelip sorunları, çözümleri tartışıyorlar.

Birkaç dükkan sahibine, yeni yönetimden neler belediklerini sorduk.

DOĞAN KARAMAN : Yeni yönetimden pek tabii ki ümitliyim. Genç, ileri görüşlü arkadaşlar, birşeyler yapacaklarından eminim. Benim beklediğim, pazarımıza gelen müşterilere, temiz ve itinalı bir hizmet verilebilir. 1981'den beri buradayım. Reklamımızla ilgili hiçbir şey yapılmıyordu. Şimdi ise Sanat Galerisinin açılmasıyla buraya çok daha değişik insanlar, gazeteciler geliyor.

ETHEM DOĞAN: Pek çok şikayetim vardı. Ama şimdi hepsinin düzeleceğine inanıyorum. En alt kattaki konfeksiyoncuların çıkarılmasını, cilacıların onların yerine inmesini istiyorum. Daha temiz bir ortam sağlanacağına güveniyorum. Odabaşlarıyla ilgili şikayetlerimiz de herhalde dikkate alınacaktır.

İSKENDER TOPÇU: Eski yönetimde elimizdeki imkanlar ve bütçemiz kısıtlıydı. Yap-

mak istediğimiz şeylerin bir kısmını yapamadık. Şimdi gene değişik fonlar ayrılmaz, bütçe geliştirilmezse, sıkıntılarımız olacaktır. Dükkanlardan alınan aylık aidat çok yetersiz. her dükkandan 25.000.-TL.

YÖNETİM KURULU

Atilla EKŞİNOZLUGİL
Başkan

İskender TOPÇU
Üye
(Eski yönetimde de yer almıştı)

Cengiz ÜNLÜ
Üye

Levent AKAYLI
yd. üye

aylık aidat alınıyor. Bu parayla ısınmadan elektrige, suya, temizliğe herşey karşılınmaya çalışılıyor. Eskiden kasmız, mizanımız hep eksikti. Yeni yönetim olarak, gene esnafa yüklenmeden, ancak değişik fonlar yaratarak Horhor Bitpazarını istenilen seviyeye getirmeye çalışacağız. Bundan önceki Yönetim Kurulu'nda bütün yük Başkanın sırtındaydı. Ama şimdi görüyorum ki görev taksimatı çok güzel yapılıyor. Herkes kendine düşen görevin en iyisini yapmaya çalışıyor. bu da gösteriyor ki yeni yönetim istenileni verecektir.

Ayrıca Başkan Atilla Ekşinozlugil'e neler yapmak istediklerini, gelecekle ilgili projelerini sorduk:

- 2 yıl önce bu pazara katıldığımızda, şimdiki gelişmeleri planlamış mıydınız? Yoksa giderek, yavaş yavaş mı oluştu?

- Aslında bu fikirler giderek oluştu. buranın çok cazip bir yer olduğunu, buna rağmen bilinmediğini, tanıtılma-

diğini farkettilim. Sanata olan yatkınlığım dolayısıyla, bu muhitte bir galeri olmaması dikkatimi çekti. Tanıtım ve sirkülasyonu kolaylaştırması açısından, Sanat Galerisi'ni açtık ve çizgimizi ilk ustalardan oluşturduk. Bu tahminen bir süre daha böyle gidecek. Eski ustaların hiç görülmemiş, sergilenmemiş eserlerini sergileyeceğiz. Daha sonra belki, yavaş yavaş sonraki dönemlerin eserlerini sergileme olanacağını da araştıracağız.

- Horhor Bit Pazarı esnafı sizden çok şeyler bekliyor. Başkanlığınız oldukça destek görmüş. Peki, daha neler yapacaksınız?

- Başkanlığım desteklendi ve ben de birşeyler yapabileceğime inanıyorum. Eskici dükkanı esprisinden uzaklaşmış, antikacı dükkanlarının, daha çağdaş, kültürel olarak zenginleşmiş, disiplinli bir yapı oluşturmasını sağlayacağız.

Müzik yayını ile, kafeteryası, tertemiz tuvaletleri ile sergiyi gelecek, alışveriş yapacak kişilerin keyifli bir ortam bulmasına çalışacağız. Bu, eskiden yola çıkılarak hazırlanan ortamla İstanbul'a yeni bir kültür alanı açmak için uğraşacağız.

- Horhor Bit Pazarı, daha çok hangi tip müşteriye hizmet verecek?

- Antikanın ilk eli olması, fiyatlarını oldukça cazip kılıyor. Sergiyi gezmek, kafeteryada oturmak için gelecek bir kişi mutlaka bütçesine uygun eşyalar bulabilecektir. Bu nedenle genç kuşaktan, eski kuşağa çok geniş bir yelpazeye hitap edip, hizmet verebileceğimize inanıyorum.

HORHOR'DA ESKİ EŞYA KOKUSU ve YENİLİKLER

Dışarıdan bakıldığında vergi dairesi-okul karışımı soğuk görünümlü taş bir bina.

Bir adım atmaya görün, içeriye ! İlk önce hafif bir eski eşya kokusu gelir burununuza, ikinci kapıdan girince sağlı sollu antikacı dükkanlarını görürsünüz. Sonra bir tereddüt..! Sağdan mı başlasam soldan mı başlasam gezmeye diye? Oda nesi, karşı dükkandaki kol-tuk, hiç mi hiç yabancı değil. Hani yer bulamayıpta kırdığımız koltuğun aynı değil mi o? Belkide benzeri! Garip bir heyecan kaplar benliğinizi...

Bir anlık dalar giderseniz, o eski saatlerin tiktaklarıyla babaannelerinizle yaşadığınız günlere... Zamanın ne kadar çabuk geçtiğini düşünürsünüz. Geçmişin acı tatlı olaylarını, o zamanın görgü tanıkları olan antikalarla yaşarken, yaşam savaşının, birçok değerlerden uzaklaşmamıza neden olduğu kanısına varırız.

Horhor da eskicilikten antikacılığa geçiş döneminin yaşandığı şu günlerde, birçok enteresan ve birbirine zıt manzaralarla karşılaşabilirsiniz. Bazen İstanbul'un en lüks caddelerinden birinde yürüdüğünüzü zanneder, bazen de mütevazı eskiciler çarşısında hissedersiniz kendinizi. Bunun içindirki her kesim-

den insanın uğrak yeridir Horhor. Hatta çoktandır göremediğiniz arkadaşlarınıza, dostlarınıza burada rastlayabilirsiniz.

Altı katta 200'den fazla dükkanın bulunduğu bu eski eşya cenneti şu günlerde modernleşme savaşı veriyor. Hem de ne savaş!

Cephe Horhor Bit Pazarı, yeni bir başkan, yapılan işler, terkedilmek istenmeyen alışkanlıklar, kırılmak

Horhor Sanat Galerisi ile yeni bir görünüm kazanan çarşı, istenilen antika ve eski eşyayı bulma bakımından Türkiye'nin en büyük antika pazarı olma konumunu da sürdürmeye devam ediyor.

200'den fazla dükkanı barındıran, geçmişle geleceği, insanları ve eşyaları ile birarada bulabileceğiniz ilginç bir yer Horhor.

Çarşığı gezenlerin büyük bir bölümü tabii ki antika meraklıları ve antikacılar. Antikacılar diyorum çünkü Horhor Bit Pazarı'nda esnafın da alıp satabileceği derecede ucuz parçalar bulmak, her zaman mümkün... Bu antika meraklılarına şimdi resim camiası da eklendi. Horhor Sanat Gale-

risi'nde tanık olduğunuz resim ve antika sohbetlerinin ne derecede doyumsuz olduğunu, o insanların nasılda kendilerinden geçerek sanat için biraraya gelmenin mutluluğunu yudum yudum tattıklarını hayranlıkla izlersiniz...

Daha şimdiden böyle bir ortamı hazırlamayı başaran, çarşının yeni Yönetim Kurulu Başkanı ve Sanat Galerisi'nin sahibi antikacı Atilla EKŞİNOZLUĞİL sanat uğruna yaptığı bu mücadelede şimdiki kadar yaptıklarıyla dahi yenilikler savaşı rakipsiz galibi görüyor...

**Bir, adım atmaya görün, içeriye !
Önce Hafif bir Eski eşya kokusu gelir.**

Horhor, antika ve eski eşyayı bulma bakımından Türkiye'nin en büyük pazarı konumunda...

istenen kabuk ve kimin hangi cephede olduğu bilinmeyen garip bir savaş... Nasıl başladı bu yenilik savaşı?

Bir antikacı dükkanının sanat galerisine çevrilmesiyle yaşanan yenilikler zinciri, çarşının görünümü ve reklam kampanyası ile devam etti. Çarşıya gelen misafirlerin istekleri doğrultusunda cesur kararlar almaya devam eden yönetim kurulu, şimdi de modern bir kafeterya konusuna eğilerek Horhor Bit Pazarı'nı İstanbul'un en merkezi yerlerinden biri haline getirmeye oldukça kararlı görünüyor.

SALTANAT KADIRGA VE KAYIKLARI

Fatih Sultan Mehmet İstanbul ve Boğaziçi'nde köşklü saltanat kayığı ile dolaşmıştır. Fatih'in ölümü üzerine yerine geçen II. Bayezit 21 Mayıs 1481 Pazartesi günü tahta oturmak üzere kadirga ile gelmiştir.

Rodos'un Senjan sövalyelerinden alınmış muharebelerine katılan Kanuni Sultan Süleyman Rodos'a Yeşil Melek adlı bir kadirga ile geçmiş, zaferden sonra Rodos Derya beyine hediye ettiği bu kadirga Evliya Çelebi'nin ölümünden 150 yıl sonraya kadar büyük bir özenle saklanmıştır.

1565 yılında Piyale Paşa komutasında Malta'yı zaptetmek üzere gönderilen donanmaya Kanuni Sultan Süleyman kendisine ait Sultan kadirgasının da katılması emrini vermiştir.

Kırk yıl beş ay saltanat süren IV. Mehmet (Avcı) Edirne'yi seviyor yaptırdığı köşklü saltanat kayıkları ile Tunca üze-

rinde geziyordu. İstanbul'u da imar eden padişah Boğaziçi alemlerine yenilik katmış ve İstavroz bahçelerindeki kiraz sefalarına, Kandilli ve Üsküdar saraylarındaki alemlerine debdebeli saltanat kayıkları ile gitmiştir. Bugün Deniz Müzesi saltanat kayıkları koleksiyonunda bulunan ve günümüze kadar korunabilen en eski saltanat kadirgası IV. sultan Mehmet'e aittir. Zaman zaman onarımı yapılan bu teknenin gerçek bir sanatçı elinden çıkmış işçiliği ve tekne üzerinde klasik süslemeli bir köşkü vardır.

Teknenin boyu 40 m., eni 5.70 m., umku 2.40 m.dir. Baş omurgadan küpeşteye kadar 28 m., kıçtan köşküne kadar 5.10 m. yüksekliktedir. Üzerinde sağlı sollu 48 oturak bulunurdu. Her küreği üç kişi çektiği için 144 de kürekçisi vardır.

Çeşitli boyutlarda bulunan saltanat kayıkları köşklü, köşksüz, kuşlu gibi adlar almışlardır.

Saltanat kadirgalarının kıç taraflarında hükümdarların oturduğu köşk bulunur, baş kısımları uzun ya da kıvrık olurdu. Kayıkların kıç ve baş tarafı çeşitli şekillerde süslemeler, altın yaldızlı oymalarla donatılırdı. Ayrıca baş taraflarında tahtadan ya da gümüşten yapılmış kuşlar ve gümüşten fenerler bulunurdu. Kayıkların yapım ve süslemelerinde, devirlerinin sanatkar ve sanat anlayışının etkilerini açık bir şekilde görebiliriz.

Padişah kayığından başka bütün kayıkların üstleri açıktır. Yalnız alaya katılmış olan şehzadelerin kayıkları başka renkte çuha ile örtülü olur ve padişah kayığının hemen arkasından giderler.

Melling, "Voyage Pittoresque de Constantinople et du Rives du Posphore" adlı eserinde Padişahın saltanat kayığı ile Boğaz içine çıkışını şöyle anlatıyor:

"Sandalya diye adlandırılan altı büyük sandal hümayün alayına yol açar, bunlara sayısı yüzelliye varan hademeler binerler, bunların sağ ve solunda gidip gelen öteki iki sandala da hasekiağalar binerler. Top gurle-

mesi gibi çıkan seslerden padişahın yaklaştığı anlaşılır. Elleriinde tuttukları değneklerle özel araçlara emir verirler. Hademelerin sandallarından sonra 'Sarı sandalya' denilen bir sandal gelir ki, buna destarihümâyunu götürmekle görevli olan kimse biner; sarık sandalının arkasında da altı kayık yürür. bu kayıkların her birinde bir ağa (mabeyinci) bulunur. bu ağalar arkalarını evrakihümâyuna dönmemiş olmak için yüzlerini kayıkların kıç tarafına döndürmüş bulunurlar.

Padişaha ait olan kayıklar iki tanedir. İkisinde de üç fenerli, her yandan som gümüşten parmaklıklar ile çevrilmiş ve aynı madenden dört sütun üzerine oturtulmuş bir köşk vardır. bu köşkler, uçları çok gösterişli sırma işlemeli ve ince, gerçek incilerle süslü fiştolardan oluşmuş saçaklı kırmızı çuhadan yapılmıştır.

Padişah bu kayıklardan birinde oturmuş, daha doğrusu yatmış gibi görünür, köşkün dışında ve arka tarafında dümen tutan bostancıbaşı bulunur. köşkün içerisi som gümüşten küçük bir parmaklıkla bölünmüştür. Burası huzurda olan üç önemli kişiyi alır.

Hünkar kayığında bostancılarının yer aldığı iki sıranın ortasında iki başçuhadar bulunur. Bunlardan her biri bir iskemle tutar, padişah karaya çıkışında ata binmek için bu iskemleye basar. İkinci hünkar kayığı da birincisi gibi son derece süslüdür. Baş ve kıçlarından ayırt edilir. Bu kayıpta padişahın kılıcını taşıma görevli olan silah-tarağa bulunur, fakat kimse kayıpta padişahın yerine oturamaz. Padişah dönüşünde arkadan gelen bu kayığa biner. Karadan denize her çıkışında kayık değişir. Kafilenin içindeki diğer kayıklara haremağaları binerler, bunların başında kız-larağası bulunur. Ağa kayıpta gurur ve rahatlıkla, yaslanarak oturur.

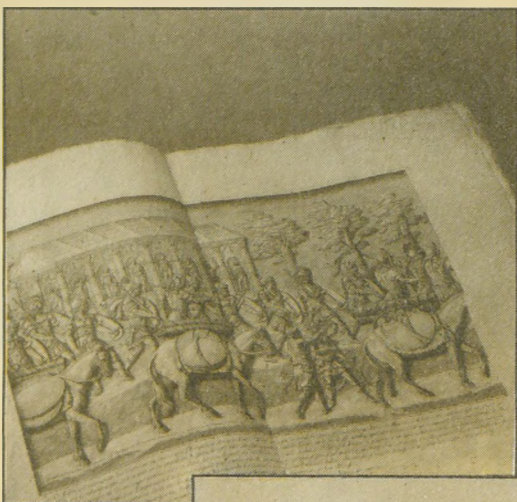
Padişahın geçtiğini Kızkulesinden atılan top-lara bildirir, bu geçiş sırasında kulenin alt katına dizilen bostancılar iki kat eğilerek hükümdarı selamlarlar."

Yaşayan Geçmiş

LES ANTIQUES

Antikacılar Çarşısı, Horhor
Kırık Tulumba Sok.
No.: 13/49-50-51-52
Fatih 34260 İstanbul-Turkey

ATILLA EKŞİNOZLUĞİL

İmparator Theodosius zamanını anlatan kitap. Gravürleri 14. Louis'in gravürçüsü tarafından yapılmış.

Devrinin en iyi örneklerinden 16.yy. İznik Çinisi

İNGİLİZ

MOBİLYALARIMIZI

GÖRÜNÜZ

KÖŞK'LÜ SALTANAT KAYIĞI

(Teasebner albümü. 17. yy.)
Saltanat kayığının başında 7 başlı canavar sembolü var.

KIBRIS LİMASOL KOYU 1581

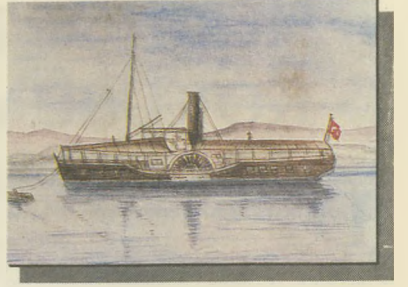
Arka planda çıkartma gemisi
Yandan kapakları olan -altı düz- teknelerdi.
Altılarının düzlüğü nedeni ile sığ bölgelere
yanaşabiliyorlardı.
(Şahname-i Selim Han T.S.M.H.)

RODOS'UN FETHİ 1522

(Kanuni'nin Rodos'u alması)

Louvre Müzesi grafik sanatları kısmında. Gravürü çizen bir Alman. Kanuni sergisi dolayısı ile Fransa'da basılan kitaptan. (Sanatçı Ü. Erke tarafından renklendirilmiştir.)

Boğaziçi ve Saltanat Kayıkları adlı kitapta Hayati Tezel diyor ki: Rodos'un St. Jean şövalyelerinden alınması savaşlarına katılan Kanuni Sultan Süleyman Rodos'a "Yeşil Melek" adlı kadirge ile girmiş. Zaferden sonra Rodos Derya Beyine armağan ettiği kadirge 'Evlüya Çelebi'nin yazdığına göre Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümünden sonra 150 yıl özenle saklanmıştır.

VÜKELA VAPURU

Vükelâ vapuru geceleri Kanlıca'da yatar, sabahları bu yakada oturan devlet erkanını alarak Bebek'e geçer. Hayrullah Efendi yahısı rıhtımında toplanan Rumeli yakası zadedânını alıp Sirkeciye getirirdi.
(Prof. Dr. A. Sübeyl Ünver arşivi)

NUH GEMİSİ

(Nuh Peygamber'in yediği horozun kemiklerinden ilham alarak gemisini inşa ettiği rivayet olunur.
T.I.E.M.)

AMBARLI KALYON RESMİ

Karabısarlı Ressam Abdurrahman eserinden Azîmzalı. (Prof. Dr. A. Sübeyl Ünver arşivi)

1736-1737 SEFERİNE İŞTİRAK EDEN ÇEKİRİLER

Çektirilerin altında kaptanlarının isimleri yazılı.

Sol altta Ressam Elbac Feyzullah imzası var. Prof. Dr. A. Sübeyl Ünver arşivi. T.S.M.K. 1736-1737 18. yy.

BUĞU GEMİSİ

Üç ambarlı Sultan Adli Mahmud zamanı "Mahmudiye" adlı gemi. Yandan çarklı sultana ait buhar gemisi.

II. Mahmud zamanında ilk buharlı gemi yapıldı. Buna "Buğu Gemisi" deniliyordu. (Prof. Dr. A. Sübeyl Ünver arşivi)

MALKOÇOĞLU ALİ PAŞA'nın Mısır'a vali olarak tayin edildiği zaman Iskenderiye Limanına varışı.
(Halef ef. 612. Vekây-ı Ali Paşa- sayfa 24)

ÇEKİRİ,
Yeşil direkli, kırmızı kürekli tipik Türk çektirisi.

ÜLKER ERKE

1949 senesinde Amerikan Kız Koleji Orta kısmını bitirdikten sonra tahsiline Moda Kız Sanat Enstitüsünde devam eden ÜLKER ERKE 1947 yılından itibaren Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'in öğrencisi olmuş, tezhip ve minyatür çalışmalarına devam ederek 1958 de hocasından icazet almıştır. 1945-1947 senelerinde sınıf resim hocası Ressam Sami Boyar; 1964-1965 senelerinde Ressam Ercüment Kalmık atelyesinde özel karakalem çalıştı. 1986 ve 1990 yıllarında Yıldız Üniversitesi Restorasyon Bölümü ve Marmara Üniversitesi Mühendislik Bölümü öğrencilerine öğretim görevlisi olarak dersler vermiştir.

Halen Cerrahpaşa Tıp ve Deontoloji Tarihi Enstitüsü bünyesindeki Prof. Dr. A. Süheyl

UNVER'in başlattığı TÜRK TEZHİP ve MİNYATÜRÜ seminerlerinde öğretim görevlisidir.

KİSİSEL SERGİLERİ:

1963 MİNYATÜR ve TEZHİP

Beyoğlu Şehir Galerisinde,

1965 MEVLEVİLİK Beyoğlu Şehir Galerisinde,

1987 MEVLEVİLİK ve MEVLANA PORTRELERİ Süleymaniye Kütüphanesi'nde

1990 GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE

TÜRK MİNYATÜRÜ Galerisi Uinci de

Edremit yöresi ve folkloru

üzerine yaptığı çalışmalardan çağdaş

minyatürler.

Yirmibeşi aşkın KARMA

SERGIYE katıldı.

HALIÇ ÜZERİNDE EĞLENCELERDE YER ALAN DONANMA GEMİLERİ
Levni - Surname-i Vehbi.

YEDİ UYURLAR
Kütahya - Lala Hüseyin Paşa c. duvar süsü .

VENEDİK ALBÜMÜ - Çifte kayak

SULTAN II. OSMAN'ın saltanat kayığı ile saraya gelişi. İki başlı kuş, kayığın başında yer alıyor.

(Şabname-i Nadiri 1622
T.S.M. H. 1224)

FATİH'İN KAYIĞI

"Kitab-el Misriye" Prof. Dr. A.Süheyl Ünver arşivinden, Fatih zamanında ilk askeri güçlü donanma kuruluyor. (Zağnos Paşa, Hamza Bey, Gedik Ahmet Paşa da kumandanları.)

Tespit edebildiğimiz ilk Osmanlı teknesi bu saltanat kayığı. İlk dönemlerde olmasından dolayı hatları oldukça sade.

"Saltanat kayığı: Padişah ve yakınları için devletin kudretini simgeleyecek şekilde 30-32 metre uzunlukta, 2.5-3 metre genişliğinde olurdu.

Padişah kayıklarına şekillerine göre Kuşlu kayak, Köşklü kayak denirdi. Köşklü kayığın önünde 6 büyük kayak (hademe-i hümayun) giderdi, buna sandalye denirdi."

En öndeki de destar'ı hümayunu taşırdı ki buna sarık sandalye denirdi. (Kayıklar, Çelik Gülersoy)

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul ve Boğaziçi'nde köşklü Saltanat kayığı ile dolıştığı, Fatih'in ölümünden sonra yerine geçen II. Bayezid'in tahta ot'urmak için 1481'de Kadırga ile geldiği tarihsel gerçeklerdendir.

(Boğaziçi ve Saltanat Kayıkları, Hayati Tezel)

İstanbul Kayıkları ve Kayıkçıları

XVIII. yüzyılın ortalarında kayak ve kayıkçı sayısında büyük bir artış görülür. Bu da şehrin nüfusunun arttığını gösterir. Boğaziçinde bağ ve bahçeler yok edilerek açılan yerlere birçok inşaat yapılmış ve sonunda semtler oluşmaya başlamıştır. Bostancıbaşılarının yetkileri ve önemleri bu devirde bir kat daha artmıştır. Bostancıbaşı defteri diye bilinen bir defter vardır ki, Padişah'a ait olan Boğaziçi'ndeki has bahçe ve koruların, kıyıların topoğrafik durumunu ve boş binaları göstermektedir. İstanbul kayıkçılarına ait bir defter de bu durumu doğrulamaktadır. 1802 tarihli olan bu defterde İstanbul'daki iskeleler ile Boğaziçi'nde işleyen kayak ve kayıkçıların, kefillerinin adları yazılıdır. Deftere göre İstanbul'da 6572 kayıkçı vardır ve bunlar 3996 kayak kullanmakta ya da işletmektedirler. Bu kayıkçılardan 5184'ü Müslüman olup, 1401'i çeşitli askeri gruplara aitti. 3783 esnaf kayıkçı vardı. 924 Hıristiyan, 464 Yahudi kayıkçılık yapmaktaydı.

XIX. YÜZYILDA KAYIKÇILIK

Bu devirde kullanılan kayıkların arka yüzleri geniş ön yüzleri dardır. Büyükdere'den İstanbul'a kayak ile gidip denizdeki akıntılardan faydalanılarak 1,5 saatte varılırdı. Aynı yere aynı saatte ulaşmak isteyen bir atlı, atını dört nala sürmek zorundaydı. Akıntıdan yararlanılarak İstanbul'a 3,5 saatte gidip gelinirdi. Zengin kişiler üç çifte ile yolculuk ederlerdi. Kayıkların kürek sayısı sahibinin toplumsal durumunu gösterirdi. Bu konuda bir nizamname vardı. Bostancıbaşı tarafından izlenir ve uygulatılırdı. Sadrazam, şeyhülislam ve diğer yüksek rütbeli devlet memurları 10 çifte kürekli kayak; Anadolu, Rumeli kazaskeri ile İstanbul, Üsküdar, Galata kadınları, hekimbaşı ve diğer memurlar 8 çifte kürekli; sancak beyi ve diğer aşağı rütbede bulunan kişiler 3 çifte kürekli kayak kullanabilirlerdi. Bunların dışında Boğaziçi ve öteki İstanbul kıyılarındaki her

yalı ve sahilhanede bir ya da birden fazla kayak bulunurdu.

İstanbul kayıkları ölçüleri, biçimleri ve süslemeleri bakımından, Akdeniz teknelerinden ayrı bir özellik taşırlardı. Kayıklar Halic ve Boğaziçi'nin güzellikleriyle uyum sağlayacak ölçülerde yapılırdı. Süsleri: Nakış ve oymalardı. Renkleri: Türk kırmızısı, yeşil; son devirlerde de beyaz ve vernikli ağaçtan yapılmış açık sarı, koyu sarı ve tahini idi. Yanlarına bir iki sıra koyu lacivert, mor, siyah, yeşil ya da altın yıldızdan şeritler çekilirdi.

Saray ve devlet adamlarına ait kayıklar tersanede yapılırdı. Resmî ve makama ait olan bu tekneler Tersanede kayıkhanede saklanırlardı. Paşaların kendilerine ait olan kayıkları, yalıların kayıkhanelerinde dururdu.

Her yıl yeniden yapılan ya da dikkatli bir onarımdan geçirilen bu kayıklar, devlete büyük bir masraf getiriyordu. En güzel kurnasılardan yapılmış döşemeleri, nakkaşhanede yapılan boyaları ve yıldızları çok pahalıya maloluyordu.

Eski devirlerde İstanbul'da kayak yapımı çok önemli bir sanat dalıydı. Kayıklara en ince endazeyi (göze en hoş görünen en uygun ölçüyü) veren ustalar, maharetli nakkaşlar, yaldızcular ve yalnız kayak ve filika küreği yapan kürekçiler vardı.

En görkemli kayıklar ise Saray'a ait olanlardı. Bunlar padişaha, valide sultana, hükümdar maiyetindekilere ve harem takımına özgü olan, çeşitli büyüklükte kayıklardı. İki, üç, dört, beş çiftelere binmek teşrifat (protokol) ve merasimle (tö-

ren) olurdu.

Padişahlar törenle köşklü saltanat kayıklarına ya da köşksüz yedi, beş, dört çiftelere binerlerdi. Tebdil kayıklarına bindiklerinde merasim yapılmazdı.

Padişahlar donanmayı ziyarete giderlerken filikaya binerler küreklerini değişik bir kılıkta olan Bahriye askerleri çekerlerdi.

Deniz seferlerine katılan padişahların bindikleri kadırgalara Baştarde-i Hümayun ya da Yeşil Kadırga denilirdi.

Padişahlardan sonra en gösterişli kayıklar valide sultanlarındı.

Sarayda haremın en güçlü kadını 'devletlü-ismetlü' denilen hazinedar ustanın bir beş, iki de üç çifte kayığı vardı. Padişah kızları ve kadınları da beşer çifte kayıklara binerlerdi. Şehzadelerin beşer, dörder çifte kayıkları olur, ayrıca maiyettekilere ait kayıklar da bulunurdu.

Sultan Abdülmecit ve Abdülaziz devirlerinde şehzadelerin çeşitli çifte kayıkları, kiki ve filikalardı. Sultan Abdülaziz Veliahd Murat Efendiye Süreyya vapurunu armağan etmişti. Saray

kadınlarının bindikleri 'kırılgaç' adlı tekneler hafif yelkenli ve hızlı giden teknelerdi.

1823 yılında Padişah'ın Hazinedar Ağa'sının onbir oturma sandalı ve yedi çifte piyadesi vardı. baş mirahur için yedi çifte, ikinci mirahura beş çifte, çuhadar ağa ile bevablar kethüdası için de yedişer çifte kayak ayrılmıştı.

Darüssaade ağalarının da bir beş ve üç tane de üç çifte kayıkları vardı. Kaptanı-deryalar 'kara kancabaş', 'yeşil kancabaş' denilen yedi çifte kayıklara binerlerdi. Karadeniz boğazı Nazırının Devletlülere ait 'karabin' denilen beş çifte kürekli tekneleri vardı.

Donanma ileri gelenleri, bahriyelilerin kürek çektiği oymalı, nakışlı ve küçük toplarla süslü filikalara binerlerdi. Kayıkların, filikaların kürekçileri zaman zaman çeşitli elbiseler giymişlerdir. 1795 yılında Tersanede kayıkçılara eskisi gibi siyah aba, beyaz aba, beyaz keçe veriliyordu.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında kayıkçılar kışın çuha şalvar, perdahlı galeş, çuha setre, Balıkesir abasından başlıklı yağmurluk;

yazları ise patiska şalvar, kolları geniş bürümcük gömlek, kırmızı, kahverengi ya da sırmalı cebken giyerlerdi.

XIX. yüzyılda İstanbul'da bulunan Amerikan elçisi Cox anılarında Türk güzel sanatlarının bir örneği olan kayıklarımız için: "Yolcular kayıkta yere serilmiş bir Türk halısı ya da kırmızı bir minder üzerinde otururlar. Kayıklar uzun ve dardır, yolcunun her hareketinden etkilenirler. Sınırlı kişiler bunlara hiç binmemeli. Fakat Türk kadınının, yaratılışına uyan ihtiyatlı bir yürüyüşü ve oturduğu yerden hiç kımıldamayan hali vardır.

Bu hafif kayıklar, çoğunlukla insana bir cisim değil, bir hayal hissini verir, kenarına örtülmüş olan ve hemen suya dökülecekmiş gibi duran sırma saçaklı al çuha Boğaz'ın zengin ve çeşitli renkleriyle ışıltır, kayak bu örtüsü ile ve kendisine yakışan onurlu duruşuyla, azamet veren yolcuları ile görkemli bir manzara gösterir" demektedir.

(Boğaziçi ve Saltanat Kayıkları - Hayati Tezel / Erem Çalıkoğlu)

DONANMAYI HÜMAYUN ve KAPTAN PAŞA

Kaptan Paşa yahut Kaptanı Deryâ, Türk İmparatorluğu deniz kuvvetlerinin, resmi tâbiri ile «Donanmayı Hümayun» un en büyük âmiri idi. Divanı Hümayun âzası olarak, Divana gelen bütün devlet işleri üzerinde söz ve rey sahibi idi. Makamı, mesuliyeti ağır makamdı.

Kaptan Paşaların elinde iki büyük müessesesi vardı: Donanma ve Tersane.

Donanma üç büyük birlikten kurulmuştu: 1- Donanmanın esasını teşkil eden tersane gemileri; 2-Deniz cengi seferi ile vazifelenirilmiş sancak beylerinin gemileri; 3- Deniz akıncıları (tarihi edebiyatımızda Magrib Korsanları, Magrib gemicileri denilen Cezayir, Trablusgarb ve Tunis gemileri).

Kaptan Paşalar, her sene deniz seferi mevsiminde (ilkbahar ortaları ile sonunda) donanmayı sefere çıkacak durumda hazırlamakla ve İstanbul'daki büyük tersanenin, (Kasımpaşa tersanesinin) daimi faaliyetine nezaret ile tersanede ki teçhizat ve cep-hane ambarlarının noksanını tamamlamak, bu ambarları gereği gibi dolu bulundurmamakla mükelleftiler. Öylesine ki Hazinei Hümayun (dolayısıyla Maliye Bakanının yerinde olan Başdefterdar), tersaneye gereken tahsisatı temin edemeyince, yani hazinede

darlık olunca Kaptan Paşalar tersane faaliyetini durdurmamağa çalışırlar, âcil ve zarurî masrafları, sonra hazineden almak üzere kendi keselerinden öderlerdi; ve bu hal âdetâ an'aneleşmişti. Onun için Kaptan Paşalığa getirilecek kimselerin makama liyakatinden ziyade varlık sahibi, zengin vezir olmasına dikkat edilirdi.

Donanmayı Hümayun, ter-

misi Topkapı Sarayının liman ağzında bulunan Yalı Kasrı önünde durur, bu kasra gelmiş olan Padişah top atılarak selâmlanır, Kaptan Paşa, eğer varsa Serdar Paşa ve Kaptan Paşa bir filika ile Amiral gemisinden Yalı Köşküne gider, huzura çıkar, sırtına merasime mahsus ile kürk giydirilir... Ekseriya elmaslı bir hançer hediye edilerek ayrıca taltif olunur, donanmanın

nusret ve muvaffakiyeti için dua edilir, Kaptan Paşa Amiral gemisine döner, gemi tekrar top atarak hareket ederdi. Amiral gemisini takip eden bütün tersane gemileri Yalı Köşkündeki Padişahı topla selâmlar ve Sarayburnunda bulunan toplar da donanmanın selâmına mukabele ederdi.

Çok eski bir İstanbul türküsünün:

"Sarayburnundan geçtiğim, Sırmalı yelken açtığım..." terennümü Kaptan Paşaların deniz seferi merasiminden kalmış şirin sözlerdir...

Donanmayı Hümayunun Beşiktaş önündeki son teftişi, Barbaros Hayreddin Paşadan kalma bir gelenek idi. Bilâhare bu büyük denizcimiz Beşiktaş sahilindeki türbesine defnedilince bu adet, büyük Türk denizcisine bir hürmet merasimi halini almıştı.

(Osmanlı Tarihinin Panoraması, Reşat Ekrem Koçu)

HORHOR SERÇİLERİ

Horhor sanat Galerisi
"Ülker ERKE Cemi Minyatürleri
Şergisi"

Şahibi: ATILLA EKŞİNOZLUĞU

Yayın Yönetmeni: YILMAZ UYAR
Teknik Yönetmen: İBRAHİM M. KARAKAŞ

Bilgisayarlı Sayfa Pikajı:

VILDAN BAYSAL
Fotoğraflar
ÜNAL SAVAŞAN

Yazı Kurulu:

YILMAZ UYAR
İBRAHİM M. KARAKAŞ
HÜLYA KANATLI

Dizgi, Bilgisayarlı Ofset Hazırlık:

Studio MAC
Bilgisayarlı Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.
Tel: 517 73 80
Baskı: ANADOLU MATBAASI

MİNYATÜRLERDE TÜRK DONANMASI

Prof. Dr. Nurhan Atasoy

Türk kültür, siyaset ve toplum tarihinin yazılı kaynakları yanında artık Türk minyatürlerinin de kaynak değeri anlaşılmış bulunmaktadır. Bugünün insanı gibi değil, o devrin insanı gibi bakılıp, form dili çözüldüğünde yazılı kaynaklardan elde edilemeyecek birçok bilgiler Türk minyatürlerinden elde edilebilir.

Gerçek olayları anlatan tarihî konulu Türk minyatürlerinde karada kazanılan başarıları canlandıran eserlerin yanında, tabii büyük Türk denizcilerini ve Osmanlı donanmasını yaşatanları da buluyoruz. Bunların başında 16. yüzyıl ortalarında Nigarî mahlûsî ile eserler veren Haydar Reis'in yaptığı olduğu Barbaros portresi gelir. (Topkapı Sarayı, Hazine 2134/9). Nigarî yıllar yılı Akdenizi titretmiş olan Barbaros Hayrettin Paşa'yı ihtiyar yaşında ve zarif bir hareketle elindeki karanfili koklarken göstermektedir.

Bu büyük Türk denizcisinin bir başka sanatkarın elinden çıkmış olan portresini de Arifi'nin Süleymanname'sinde buluyoruz. (Topkapı Sarayı, Hazine 1517, 306a). 944/1558'de tamamlanmış olan ve Kanunî Sultan Süleyman'ın Macaristan seferini anlatan bu eserde Barbaros'u Kanunî Sultan Süleyman'ın huzurunda görüyoruz. Padişahın karşısında oturma izni verilmiş olan büyük denizci gene beyaz sakallı olarak, yaşlı haliyle tasvir edilmiştir.

1543 de Kanunî Sultan Süleyman Macaristan seferini yaptığı sırada, Barbaros da Akdeniz seferine çıkmış idi. Bu iki seferi anlatan Süleymanname'de (Tarih-i Feth-i Sikloş Esturğan ve Ustuni Belgrad) (Topkapı Sarayı Hazine 1608) Akdenizin bazı liman şehirleri ve önünde gemiler büyük bir ustalıklarla minyatürler halinde seyircilerin gözleri önüne serilmiştir: Stromboli (21b), Antibes (22a), Toulon (22b-23 a), Marsilya (24b-25a), Nice (27b-28a), Genova (32b-33a).

Süleymanname gibi liman ve gemileri tasvir eden minyatürlere sahip bir yazma da Sultan II. Bayezid devrini önemli olaylarıyla anlatan Tarih-i Sultan Bayezid'dir. Bunlardan İnebahtı (21b-22a), Maton (24b-25a), Kuron'u (26a) sayabiliriz.

Türk donanmasına ait gemi tasvirlerini bulduğumuz bir başka eser 1525-26 tarihli Pirî Reis'in Kitab-ı el Bahriye'sidir (Topkapı Sarayı, Hazine 642). Akdenizi alan bu atlasta bilhassa limanlar ele alınmıştır. Fakat çok kü-

çük de olsa haritaya yer yer gemiler de serpiştirilmiştir. Bunların, görüntülerini büyötmek suretiyle incelenmeleri gemi tiplerinin tesbitine imkân verebilir. Bu konuda eserde çok bol malzeme vardır.

Şükri Bitlisî tarafından yazılmış olan ve Yavuz Sultan Selim'in saltanatı sırasında vuku bulan önemli olayları anlatan Selimname'yi (Topkapı Sarayı, Hazine 1597-98) süsleyen 24 minyatürden sayfa 254a da bulunan Mısır'ın fethi münasebetiyle İskenderiye limanını gösterir. Sayfanın üst kısmında etrafını çeviren surlarıyla şehir, alt kısmını ise deniz ve üzerindeki Osmanlı donanması kaplar.

Gene 16. yüzyılın büyük şehnamecisi Seyyid Lokman tarafından yazılmış olan ve II. Selim devrinin (974/1566-1574) yılları önemli olaylarını tesbit etmiş olan ve 1581 yılında tamamlanan Şehname-i Selim Han adlı eserini (Topkapı Sarayı, Ahmed III 3595) 43 minyatüründen birinde bir tek gemi Kıbrıs'ta Limasol koyunda demirlemiş olan Osmanlı donanmasını temsil etmektedir (102b). Magosa kalesinin fethi sahnesinde de (119a) sağda altta güzel büyük bir gemi tasviri vardır. Navarin savaşının tasvirinde de (130b-131a) alt kısımda deniz ve donanma yer alır. Sahnenin büyük bir kısmını kaplayan karada da savaş sürüp gitmektedir.

Tunus'ta Halkulvad (küçük Bastion) kalesinin zaptının çift sayfalık tasvirinde de sahnenin alt kısmında Osmanlı donanmasını buluyoruz. (147b-148a).

Kanunî Sultan Süleyman devrinin 1559-1566 yıllarının önemli olaylarını ele alan, Seyyid Lokman tarafından 987/1579 da yazılıp tamamlanan ve Dublin Chester Beatty Kütüphanesinde bulunan Tarih-i Sultan Süleyman (No.413) da Malta'da St. Elmo kalesinin fethi (28a) ve Sakız Adası valisinin hapsedilişi (33b), şarap yüklü gemilerin yakılışı (10a) sahnelerinde de kompozisyonların ön planlarındaki denizi Türk donanmasına ait gemiler doldurur.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan III. Murad Şehinşahname'sinin I. cildini (F. 1404) 58 minyatür süsler. Seyyid Lokman'ın bir eseri

olan bu yazmada Osmanlı donanmasına ait bu güzel gemi tasvirlerine padişahın Manisa'dan Mudanya'ya gelip İstanbul'a gitmek üzere gemiye binisi sahnesinde (7a) rastlıyoruz.

Gene Seyyid Lokman'ın III. Murad için yazıp 1592'de bitirdiği fakat ancak 1597 yılında III. Mehmed'e takdim edilebilen Şehinşahname'nin II. cildinde (Topkapı Sarayı, Bağdat 200) Türk denizciliği ile ilgili bir minyatür buluyoruz. Burada Kaptan Paşa'nın Karadenizde Faş kalesini fethi ve tamiri tasvir edilmiştir. (89a). Burada denizde büyük bir gemiye karşılık nehirlerde küçük gemiler yer almaktadır.

Lala Mustafa Paşa'nın doğu seferi sırasındaki fetihlerini konu alan ve Mustafa Ali tarafından 992/1584 de yazılan Nusretname'de (Topkapı Sarayı, Hazine 1365) Serdarın padişahın elini öpüp Üsküdar'a geçmek üzere gemiye binisi ile ilgili sahne (32b-33a) olay bütünü ile iki sayfa üzerinde görülür. Sahnenin sol tarafındaki sayfanın alt kısmında sahil alanı gösteren Osmanlı donanması ile gemi bütünü tasvir edilmiştir.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan Şecaatname (T. 6043) 1578-86 yıllarında Özdemiroğlu Osman Paşa'nın doğuya yaptığı seferleri anlatır. Asafî Paşa tarafından yazılarak 1586 da tamamlanan eseri 77 minyatür resimlendirir. Bunlardan İslâm Giray Han'ın Kırım tahtına geçişini canlandıran sahnede (216b) sağda tahtta oturan İslâm Giray Han'a bağlılık bildirilmesi, altta ise denizde bir gemi yer almaktadır.

Aynı kütüphanedeki Tarih-i Feth-i Yemen de (T. 6045) Osmanlı donanmasını tasvir eden minyatürler bakımından bir hayli zengindir. Sinanpaşa'nın 1570-74 yıllarında Yemen ve Tunus fetihlerini anlatan ve 1594'de tamamlanan eser Mustafa Rumuzî tarafından yazılmıştır. Sultan III. Mehmed'e takdim edilen yazma 104 minyatür resimlendirilmiştir. Sinan Paşa'nın Yemen'de Cazan Bendesini alması (14b), Aden Körfezinde Osmanlı donanmasının Portekiz donanmasını mağlup etmesi (86a), Serdarın Miheyaden Cidde'ye gitmek için kadırgaya binmesi (555b), Halkulvad seferine serdar olan Vezir Si-

nan Paşa'nın Navarin Limanında karaya çıkıp serdarlık beratını okuması (597b-598a), serdarın donanmasıyla Halkulvad'a gidişi (600b) sahnelerinde Türk donanmasının tasvirlerini buluyoruz.

Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan Mir Ali Paşa Vekayinamesi (Halet Efendi, 612) 1601'de Malkoç Ali Paşa'nın Mısır valiliğine tayini ve oradaki olaylardan bahsetmektedir. Ali Paşa'nın gemi ile sefere gidişi sahnesinin (24b) ön kısmını deniz ve gemi kaplar.

Sultan II. Osman'ın 1621-22 yıllarında Hotin'e yaptığı seferi anlatan Şehname-i Nadir'de (Topkapı Sarayı, Hazine 1124) Kaptan Ali Paşa'nın 13 kalyon ile düşmanı yenerek zafer kazanması tasvir edilmiştir. Kürekli ve yelkenli gemilerde bulunan toplardan çıkan dumanlar savaşın henüz bittiğini gösterir (28b-29a). Aynı eserde Kaptan Halil Paşa'nın Polye muharebesi ve Marfedonya kalesinin fethini de görüyoruz (40b-41a). Kaptan Ali Paşa'nın Frenkleri mağlup etmesi çift sayfa üzerinde tasvir edilmiştir. (28b-29a).

Padişahı sefer sonunda Yeni Saray'da gösteren sahnede ise (73b-74a) padişah saltanat kayığında gezerken tasvir edilmiştir.

Kalkandereli Tuluî İbrahim Efendi tarafından yazılmış olan Paşanâme de (London, British Museum, Sloane 3584) bu konu bakımından üzerinde durulacak değerdedir. 1630 tarihli olan eser Kenan Paşa'nın 16. yüzyıl sonunda, 17. yüzyıl başında Rumeli'deki isyanları bastırmak için gönderildiği sefer sırasında Kırım Kazaklarıyla Karadenizde yaptığı savaşları anlatmakta, Varna'da Kazaklara karşı döğüşlerini gözönüne sermektedir. (78a).

Sultan III. Ahmed'in oğullarının sünneti münasebetiyle 1132/1720 yılında Okmeydanında ve deniz üzerinde tertiplenen şenlikleri tesbit eden Surname-i Vehbi de (Topkapı Sarayı, III. Ahmed 3593) Osmanlı deniz kuvvetleri hakkında bize bilgi verebilecek nitelikte sahnelere sahiptir.

Bunlardan birinde Sultan III. Ahmed, Aynalıkavak gölgesinde yani tersane bahçesinin eteğinde kurulmuş olan Sayeban'da yanında şehzadeleri olmak üzere tahtında oturmaktadır (92b-93a).

Eski bir mimar olan İbrahim Paşa'nın bir buluşu olan bu deniz şenlikleri bizim için ilgi çekicidir. İki geminin (Şayka ve Deli Balta Kalyonu) direkleri ve Aynalıkavak iskelesindeki çınar arasına gerilen halatlar üzerinde bir araba ile oyuncuların yürüyüşünü canlandıran sahnede üç gemiden başka birçok kayıklar vardır. Okmeydanında esnaf geçidi sırasında gemileri de karada çekilirken görüyoruz. (10b-45a). Bu eserin gene aynı sanatkar, Levnî elinden çıkmış bir başka nüshası da vardır. (Topkapı Sarayı, III. Ahmed 3594). Aynı konulu minyatürlerle kompozisyonlar esas itibarıyla aynı olmakla beraber detaylarda farklılıklar vardır. Bu bakımdan diğer nüshadaki minyatürler de göz önünde tutulmalıdır.

Sanat değerlerinin yanında Türk minyatür sanatı ürünlerinin kültür tarihimizin çeşitli kolla-

rı için ne derece önemli kaynak değeri olduğunu tekrar ve tekrar görmeye imkân yoktur. Nitekim Türk minyatürlerinin eski Türk minyatürleri hakkında neler öğretebileceğini merak edip araştırdığımızda bu yazı çerçevesi içine sığdıramayacağımız kadar çok malzeme ile karşılaştık. Burada Türk donanmasının ne çeşit gemilerden meydana geldiğini incelemek isteyenlere bu konuyu aydınlatacak başlıca minyatür kaynaklarını tanıtmak istedik. Bu eserlerde görülen gemi tasvirlerinin yazılı kaynaklarla birlikte ele alınması ve karşılaştırılması bu konuyu büyük ölçüde aydınlatılabilecektir.

TÜRKİYEMİZ Dergisi,
Sayı: 17, 1975

(Bu makale, sanatçı Ülker Erke'ye ışık tutarak "Minyatürde Gemiler" çalışmasına kaynak olmuştur.)

VÜKELA KAYIKLARI

Boğaziçi'nde oturan devlet adamlarının piyadelerine vükela kayığı, denirdi. Ve burada oturan devlet adamlarına vükela vapuru tahsis edilmeden önce bu kayıklarla İstanbul'a gelip giderlerdi. Protokol gereğince paşaların yanında birer yaverle, birer çavuş bulunurdu. Akşamları Sirkeci'den Boğaza doğru akın akın kayıklar yol alırlardı. Tüfekli, palaskalı çavuşlar, kayığın kış üstünde, yaverler de paşa ile birlikte ambara otururlardı. Bunlardan başka kayıkta iki de ağa bulunurdu. Bunlardan biri paşanın çubuğunu doldurup verir, diğeri şemsiyesini tutardı. Kırmızı şemsiye açmak padişahlara mahsus olduğu için tutulan şemsiyenin rengi kırmızıdan başka renkte olurdu. Kayık sarayın ya da vükeladan birinin yalısı önünden geçerken saygı gereği, şemsiye kapatılırdı. Ramazan akşamları genellikle yolculuk sırasında top atılırdı. Bunun için de kayıkta iftariye bulunur, iftar ettikten sonra 'terkeş' adı verilen kısa çubuklar yakılır; yalaya çıkınca da akşam namazları kılınırdı.

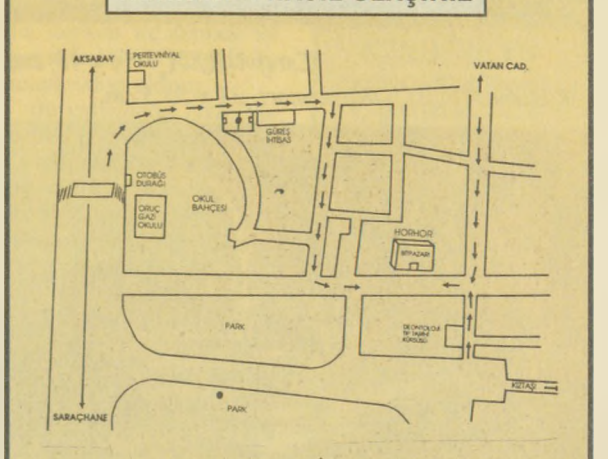
Geçmiş yüzyıllarda vezirlerin kayıkları da kendi aralarında birtakım alametlerle ayrılırdı. Paşalar trabzanlı kayıklara binerlerdi.

Sadrazam paşanın kayığının kış tarafı daha çok yeşil çuha ile örtülür bulunurdu. Süslemeleri bakımından da daha zengin olurdu; şeyhülislamlar da sadrazamlar gibi gösterişli kayıklara binerlerdi.

XVIII. yüzyılda paşaların kayıkları Tersanedeki kayıkhanelerde durur ve istenildikçe, tatil günlerinde buradan çıkarılıp paşanın emrine giderdi. Eskiden Türk Bahriyesi amirallerinin birer tane kiki olurdu. Bunlar sabah akşam narin yapılarıyla Haliç sularında birbiri ardından görünürlerdi.

Kiklerin baş omuzluklarındaki yıldızlar sahibinin rütbesini gösterirdi. Birer Yıldız Liva (Tuğamiral), ikişer yıldız Ferik (Tümamiral-Koramiral), üçer yıldız Müşir (Oramiral-Büyükamiral) işareti idi.

HORHOR'A NASIL ULAŞIRIZ

KARMA SERGİ

(Resim ve Heykel)

Horhor Sanat Galerisi'nin Dördüncü Sergisi
27 Şubat - 27 Mart 1991 tarihleri arasında gerçekleşti.

Bu Sergimizde 49 ressam ve 4 heykeltıraşa ait 80 eser vardı. Körfez krizinin iş ve alış veriş hayatını olumsuz şekilde etkilediği gerçeğine rağmen 20'den fazla resim satıldı. Galerimizin başarısı ile övünmeye imkan sağladığınız için, siz sanat dostlarına teşekkür ediyoruz.

SERGİMİZDE ESERLERİ BULUNAN SANATÇILAR

RESSAMLAR

- ABDULLAH ÇİZGEN
- ABDÜLMECİD EFENDİ (HALİFE)
- ADİL DOĞANÇAY
- ALİ HALİL
- ALİ RIZA BEYAZIT
- ATILLA TOS
- AYETULLAH SÜMER
- BAKIRKÖYLÜ BAHRİ
- BEDRİ RAHMİ EYÜBOĞLU
- EDİP HAKKI KÖSEOĞLU
- ELİF NACİ
- EREN EYÜBOĞLU
- EŞREF ÜREN
- EYÜP ÖMER YÜKSEL
- FEYHAMAN DURAN

- HAMİT GÖRELE
- HÜSEYİN CAHİT DERMAN
- Dr. HİKMET HAMDİ
- İBRAHİM BALABAN
- İBRAHİM SAFİ
- İLHAMİ DEMİRCİ
- İMREN ERŞEN
- JAK İHMALYAN
- KADRİ
- KAYIHAN KESKİNOK
- MEHMET ALİ LAGA
- MUHTAR AYKIN
- NECDET KALAY
- NİHAT AKYUNAK
- NİHAT PINARLI
- NURETTİN AKAD
- NURİ ABAÇ
- NURİ İYEM
- OSMAN ASAF

- REFİK EPIKMAN
- RÜSTEM AVCIL
- SAİM ÖZEREN
- SELAHATTİN TEOMAN
- SEYFİ TORAY
- ŞEFİK BURSALI
- ŞEREF AKDİK
- ŞERİF RENKGÖRÜR
- TALAT
- TÜRKKAYA ATAÖV
- VECİHİ BEREKETOĞLU
- VEYSİ TÜMSOY
- YAZMACIYAN
- ZEHRA SAY
- ZEKİ FAİK İZER
- ZİYA KESEROĞLU

HEYKELTRASLAR

- MEHMET TAŞBAŞI
- NAZAN BÜYÜKÇELEN
- SEVİL KISAKÜREK

İbrahim BALABAN
39 x 48 cm.

Zeki Faik İZER
Hükümet Konağı 33 x 24 cm.

Veysi TÜMSOY
Deniz 33,5 x 47 cm.

Hamit GÖRELE
Ağaçlar 34 x 24 cm.

Hamit GÖRELE
Portre
48 x 31 cm.

Rüstem AVCIL
Natürmort 33,5 x 45 cm.

Eşref ÜREN - 34 x 40 cm.
Rüstem AVCIL - Natürmort 31 x 53,5 cm.

HORHOR ve ÇEVRESİ

KADIKÖY'DEN SARAYBURNU
Eskiden gemiler Sarayburnu önünden geçerken Padişahı top atışıyla selamlarlardı. Sarayburnu silüeti o günlerden bu güne titizlikle korunuyor.

